

ОЦІНЮВАННЯ ТА СЕРТИФІКАЦІЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

А. Редзюк, кандидат технічних наук, аудитор, Академік Транспортної Академії України, директор,
В. Науменко, завідувач відділу, головний аудитор,
ДП «ДержавтотрансНДІпроект», м. Київ

ОЦЕНИВАНИЕ И СЕРТИФИКАЦИЯ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ

А. Редзюк, кандидат технических наук, аудитор, Академик Транспортной академии Украины, директор,
В. Науменко, заведующий отделом, главный аудитор,
ГП «ГосавтотрансНИИпроект», г. Киев

ESTIMATION AND CERTIFICATION OF QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS

A. Redzuk, Candidate of Technical Sciences, Auditor, Academic of Ukraine Transport Academy, Director,
V. Naumenko, Department Head, Chief Auditor,
«DerzhavtotransNDIproekt» State Enterprise, Kyiv

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Оцінювання та сертифікація СУЯ організацій-постачальників продукції є одним із основних бізнес-процесів, кваліфікованих як процеси надання послуг (ПНП). Компетентність ДП «ДержавтотрансНДІпроект» як органа оцінювання відповідності засвідчена відповідними атестатами акредитації Національного агентства з акредитації України (НААУ). У Системі УкрСЕПРО підприємство призначене організаційно-методичним і науковим центром із сертифікації дорожніх транспортних засобів, органом із сертифікації продукції, послуг та систем управління та уповноважений Держспоживстандартом на проведення робіт із сертифікації імпортованої продукції.

УПРАВЛІННЯ ПНП

Функціонування ПНП зорієнтовано на СУЯ, яка відповідає стандартам [1—4], базуючись на восьми

У статті наведено практичні аспекти оцінювання та сертифікації систем управління якістю (СУЯ) організацій-постачальників продукції відповідно до вимог застосовного стандарту ДП «Державний автотранспортний науково-дослідний і проектний інститут» (ДП «ДержавтотрансНДІпроект») — органом з оцінки відповідності.

А. Редзюк

В. Науменко

принципах управління [5, 6], застосування яких при побудові СУЯ докладно викладено у [7, 8].

Управління якістю ПНП здійснюють із застосуванням мережі управлінських процесів за методологією Едварса Демінга (PDCA).

Примітка. Запланованим результатом управлінських процесів СУЯ (процесів СУЯ) є забезпечення результативності ПНП та підтримуючих (допоміжних) процесів.

Структура процесів СУЯ має чотири рівні. Згідно з якою процес нульового рівня ПО «Управління якістю» об'єднує шість процесів першого рівня та 57 другого і третього рівнів. Процесний підхід докладно викладено у [9]. Структуровані процеси СУЯ забезпечують ДП «ДержавотрансНДІпроект» виконання усіх без виключення вимог [1].

Процеси надання послуг, зокрема з оцінювання та сертифікації об'єктів підтвердження відповідності, за своєю суттю є складовими процесів створення продукції й тому не можуть бути управлінськими. На вході процесів створення продукції — сировина (інформаційна, енергетична, матеріальна тощо), а на виході — продукція (проміжна або кінцева, яка складається з елементів, що належать до однієї або декількох узагальнених категорій продукції за 3.4.2 [5]).

Продукція органу з оцінки відповідності входить до складу таких категорій:

а) послуги з оцінювання відповідності, що передбачають послуги з сертифікації продукції чи систем управління або послуги з технічних випробовувань;

б) інтелектуальної продукції (звіт стосовно оцінювання СУЯ організації-постачальника, що відповідає [10]; інші звіти щодо оцінювання об'єктів підтвердження відповідності; сертифікат відповідності; свідоцтво про визнання результатів сертифікації; атестат виробництва; протокол технічних випробовувань).

Процес створення продукції, зокрема ПНП, є об'єктом керування СУЯ і підлягає управлінню згідно з процесом СУЯ першого рівня П4 «Надання послуг». Схема процесу (рис. 1) інформує стосовно порядку виконання та взаємозв'язку з іншими процесами СУЯ.

Процес СУЯ П4 «Надання послуг» є складеним, до структури якого входять такі процеси СУЯ нижчого рівня (прості або складені): П4.1 «Визначення вимог щодо продукції», П4.2 «Аналізування вимог щодо продукції», П4.3 «Зв'язок із замовником», П4.4 «Загальне керування наданням послуг», П4.5 «Моніторинг та вимірювання продукції, контроль невідповідної продукції».

Документування простих процесів СУЯ здійснюють з використанням схем процесів та діаграм процесів (рис. 2, 3).

Опис виконання управлінського процесу вміщує інформацію про: а) керівника процесу; б) умови виконання процесу; в) запланований результат; г) показники виконання; д) відповідальність та повноваження; е) ресурси процесу; є) взаємодію процесу з іншими процесами СУЯ; ж) перелік документації, необхідної для виконання процесу та управління ним.

ПРИНЦИПИ СЕРТИФІКАЦІЇ СУЯ ТА ОБ'ЄКТИ ОЦІНЮВАННЯ

Сертифікацію СУЯ організації-постачальника продукції здійснюють із застосуванням низки принципів [3, 10].

Об'єкти оцінювання під час сертифікації СУЯ: документація та процеси СУЯ; процеси виготовлення продукції; стан виробничої системи; продукція, на яку поширюється СУЯ.

Примітка. Програму, методикку перевіряння та оцінювання виробничої системи складають з урахуванням специфічних вимог [11].

ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ СЕРТИФІКАЦІЇ СУЯ

Повноваження та відповідальність учасників сертифікації СУЯ встановлені їхніми посадовими інструкціями та описами ПНП відповідно до вимог [3].

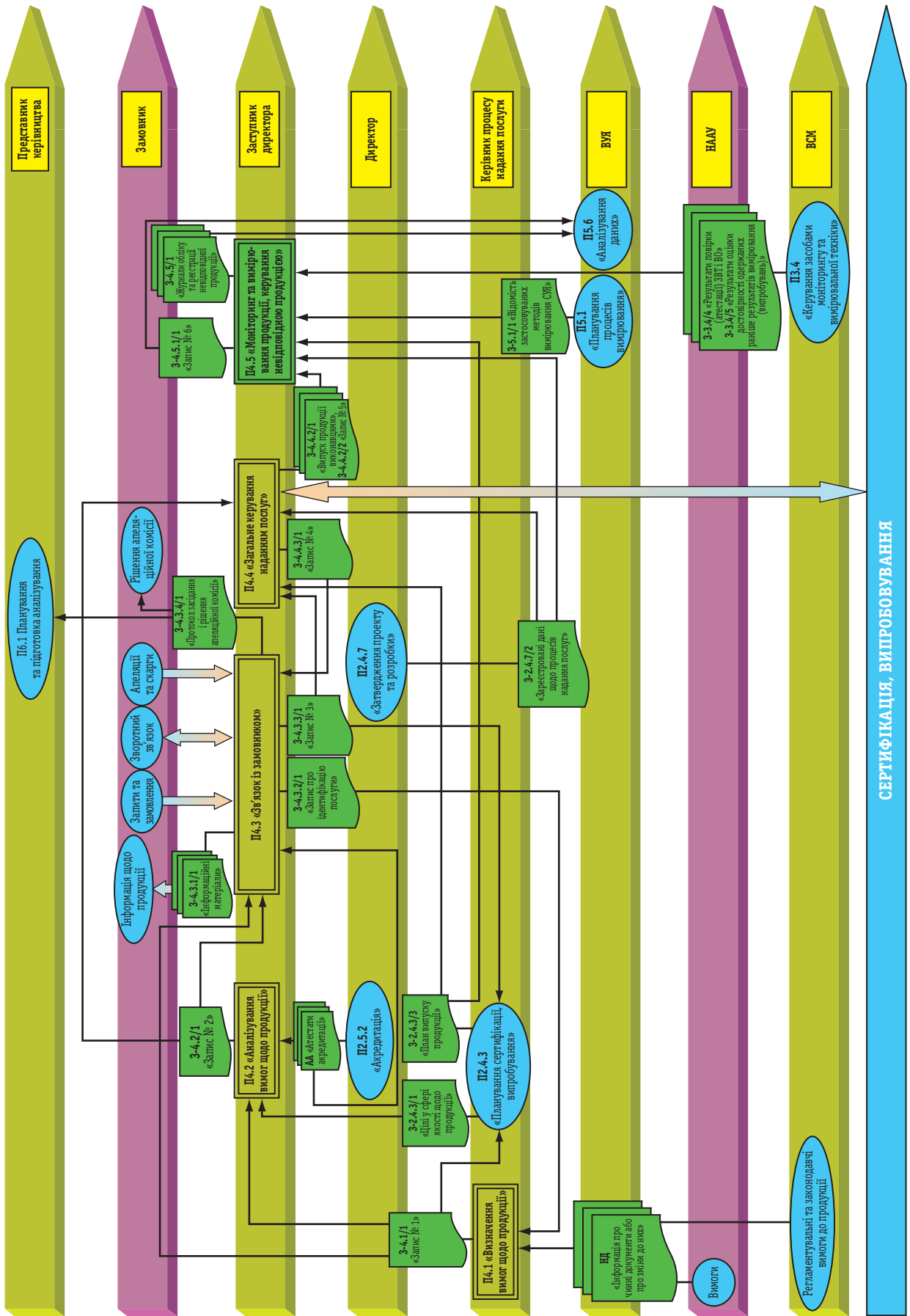
ДОПУСК ДО СЕРТИФІКАЦІЇ СУЯ ОРГАНІЗАЦІЇ-ПОСТАЧАЛЬНИКА

Якщо СУЯ відповідає галузі акредитації, до її сертифікації допускають без будь-яких обмежень усіх замовників, що подали заявку на офіційному бланку стандартизованої форми і визнають принципи, правила та вимоги УкрСЕПРО.

Політика і процедури щодо діяльності з оцінювання та сертифікації СУЯ реалізуються недискримінаційним чином. Будь-яка дискримінація замовників виключається за будь-якою ознакою. Замовники можуть звертатися із заявками на сертифікацію без перешкод і ускладнень, крім передбачених випадків [3]. Забезпечується доступ до інформації, пов'язаної з результатами сертифікації та нагляданням за сертифікованою СУЯ.

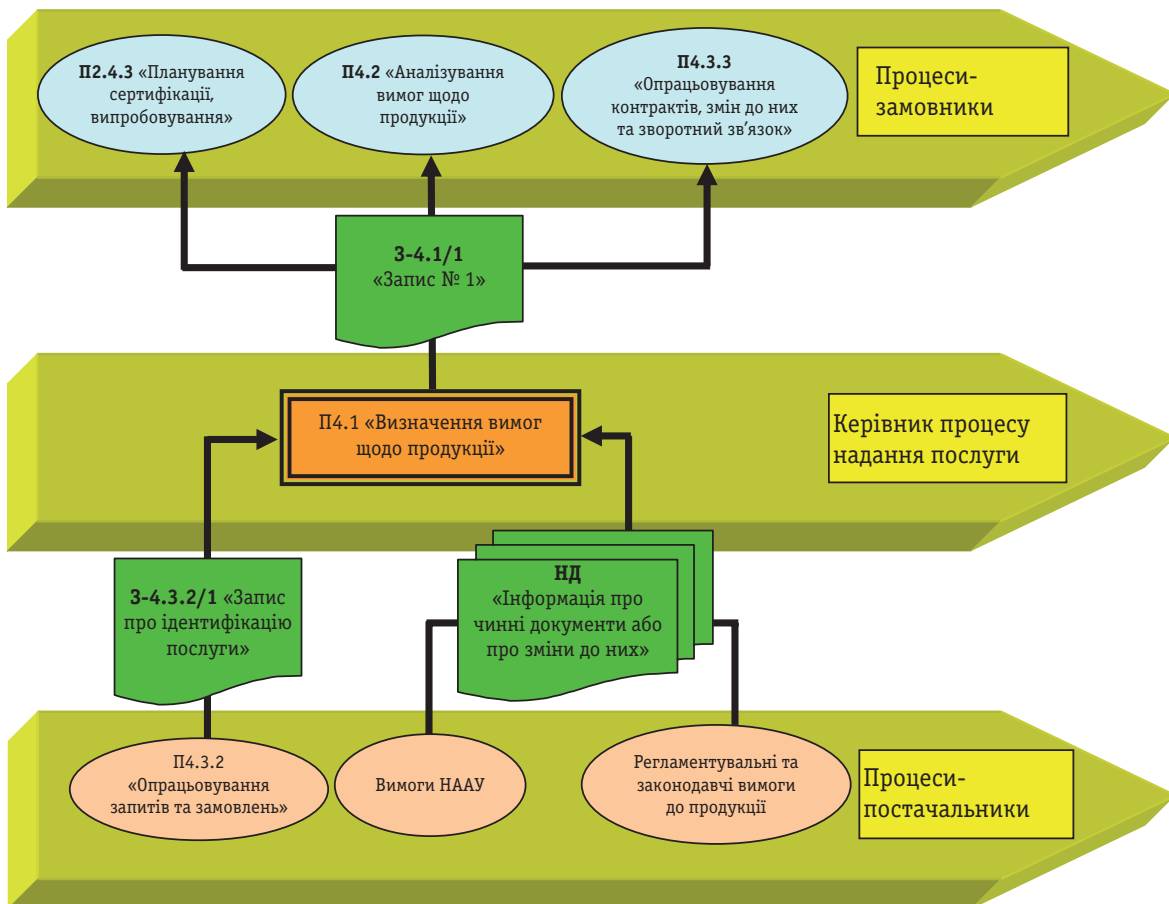
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ

Під час проведення оцінювання та сертифікації СУЯ відповідно до задокументованої процедури забезпечують конфіденційність інформації стосовно результатів, що є комерційною таємницею, але за умови, що це не повинно перешкоджати поданню в установленому порядку інформації про результати сертифікації СУЯ та технічного нагляду за сертифікованою СУЯ.

Примітка. Зв'язок із процесом СУЯ П5.3 «Контроль протоколів» умовно не показаний

Рис. 1. Схема процесу СУЯ П4 «Надання послуг»

Примітка. Зв'язок із процесом СУА П5.3 «Контроль протоколів» умовно не показано

Рис. 2. Схема процесу СУА П4.1 «Визначення вимог щодо продукції»

ОПИС ПРОЦЕСУ ОЦІНЮВАННЯ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ СУА

Опис процесу оцінювання та сертифікації СУА, як і інші ПНП, оформлено стандартом підприємства відповідно до правил [12] і містить: текстову частину, в якій визначені докладні процедури процесу згідно з вимогами [3] та відповідно до настанов [10]; модель процесу (рис. 4); діаграму потоків (рис. 5), при складанні якої використані певні умовні позначення (символи) згідно з [13]; короткий (табличний) опис етапів процесу (рис. 6); матрицю розподілу відповідальності й повноважень у межах процесу; матрицю зв'язків процесу з іншими ПНП; план випуску продукції; сигнальну картку випуску продукції.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ СУА

1. Подання та реєстрація заявки на сертифікацію СУА

Організація-постачальник, яка претендує на сертифікацію, повторне оцінювання або зміну галузі сертифікації СУА, подає заявку установленої форми.

Критичне аналізування заявки з метою визначення трудомісткості робіт, складу групи аудиту й вста-

новлення підрозділів, що підлягають аудиту на місці, здійснюють згідно з документованою інструкцією. У разі наявності умов щодо протидії тиску, який може негативно вплинути на забезпечення конфіденційності, об'єктивності чи неупередженості, а також щодо зведення до мінімуму будь-якого виявленого ризику для неупередженості, керівник процесу готує проект рішення за заявкою на проведення сертифікації СУА.

2. Формування комісії з оцінювання та сертифікації СУА

Після здійснення замовником фінансування робіт призначають компетентну комісію з оцінювання та сертифікації СУА, до складу якої входить:

а) група аудиту, яка безпосередньо проводить оцінювання СУА;

Примітка 3. Про склад групи аудиту попередньо інформують замовника та об'єкт аудиту. За розумних підстав вони можуть вимагати заміну її окремих членів;

б) член комісії, який не бере участі в оцінюванні і має здійснювати перевіряння, критичне аналізування результатів оцінювання відповідності СУА ▶

Етапи процесу		Вхід		Послідовність та взаємодія	Вихід		Пункт ДСТУ ISO 9001	Виконавець	Примітка
№	Вид діяльності	Постачальник	Документ		Протокол	Процес-споживач			
1	Визначення вимог, установлених замовником, зокрема вимог, до постачання і дій після надання послуги						7.2.1a	Оператор процесу надання послуги (ПНП)	Замовник викладає у заявці на сертифікацію (випробування)
2	Визначення вимог, не встановлених замовником, але необхідних для встановленого використання, якщо про таке відомо						7.2.1b		
3	Визначення вимог, не встановлених замовником, але необхідних для передбачуваного використання, якщо про таке відомо	П4.3.2	3-4.3.2/1						
4	Визначення законодавчих та регламентувальних вимог, застосованих до надання послуги	Держава, НААУ, Система сертифікації	Законони України НД				7.2.1c		
5	Визначення будь-яких додаткових вимог з боку ДП «Державто-трансНДІпроект»	Дирекція ДП «Державто-трансНДІпроект»	Політика у сфері якості, СТП				7.2.1d		Викладення у рішенні за заявкою, програми технічного нагляду або в договорі додаткових умов ПНП
6	Зробити запис № 1*				3-4.1/1	П2.4.3 П4.2 П4.3.3 П5.3	—		Керівник ПНП

* Примітка. Запис № 1 засвідчує, що вимоги замовника, застосовні законодавчі та регламентувальні вимоги до послуги визначені, і рішення за заявкою (програма аудиту, договір на надання послуги тощо) сформульовані з їх урахуванням

Рис. 3. Діаграма процесу П4.1 «Визначення вимог щодо продукції»

та підготовлення висновку стосовно видачі сертифіката на СУЯ.

3. Первинний сертифікаційний аудит

Первинний сертифікаційний аудит проводять у два етапи згідно з вимогами [3] з урахуванням настанов [10]. Для проведення перевірки й оцінювання СУЯ у ДП «ДержавтотрансНДІпроект» за-

проваджено докладні методики, робочі інструкції, які відповідають вимогам [3] та настановами [10], специфічним вимогам відповідної сфери економічної діяльності організацій-постачальників продукції. Для сприяння результативному виконанню робіт учасники оцінювання СУЯ використовують формалізовані бланки робочих документів.

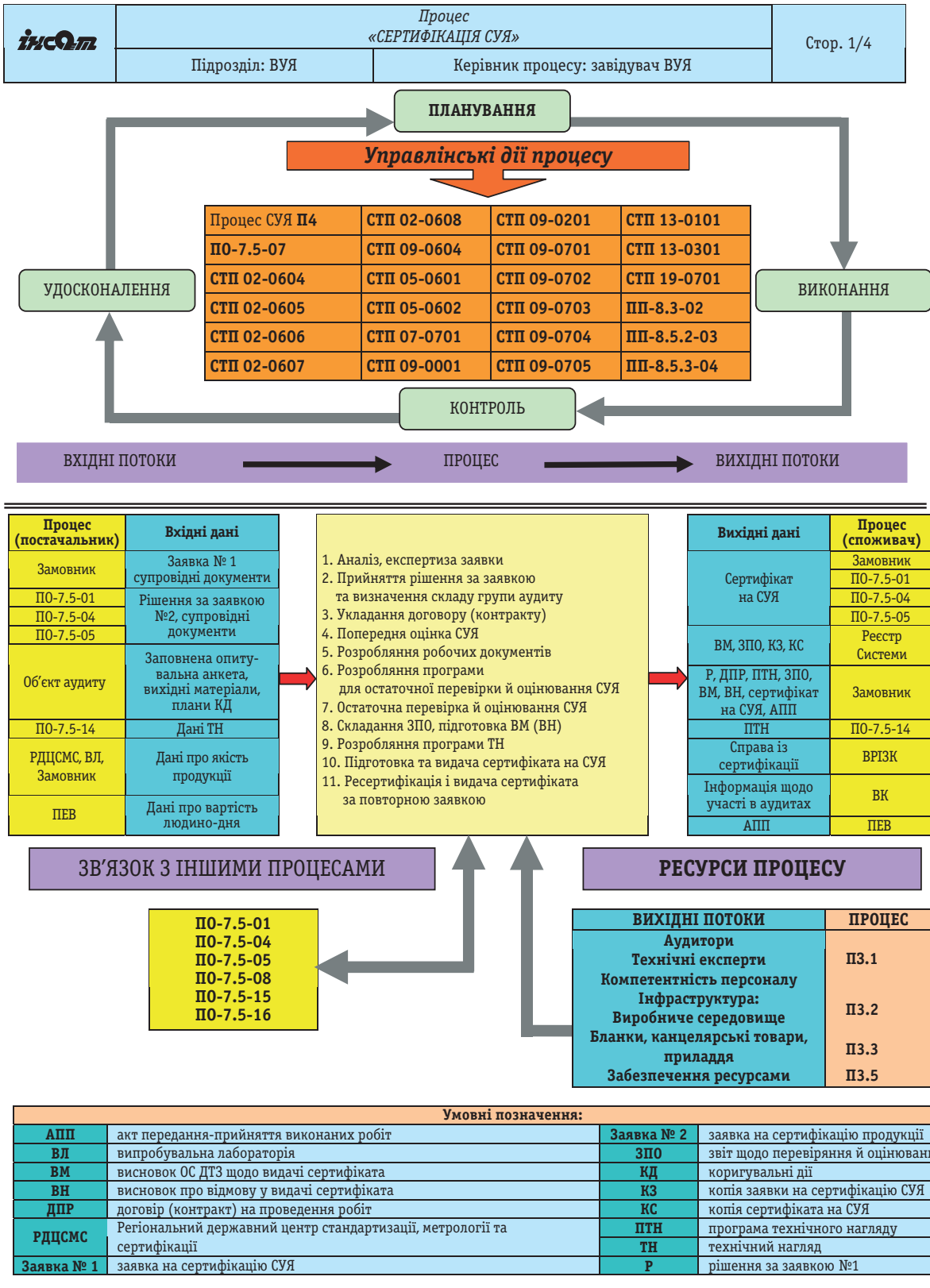

Рис. 4. Модель процесу оцінювання та сертифікації СУЯ

4. Оформлення результатів оцінювання відповідності СУЯ

Результати перевіряння звітних документів з оцінювання СУЯ та їх критичне аналізування член комісії, який не брав участі в оцінюванні СУЯ,

оформлює протоколом за установленою формою. На підставі якого готується висновок стосовно видачі сертифіката на СУЯ. Висновок може мати чотири варіанти, що визначають ступінь відповідності СУЯ.

<i>іисОп</i>	Процес «СЕРТИФІКАЦІЯ СУЯ»		Стор. 2/4
	Підрозділ: ВУЯ	Керівник процесу: завідувач ВУЯ	

Умовні позначення

АПК — Акт перевіряння КД	ВН — Висновок щодо неможливості видачі сертифіката	ПП — Програма остаточної перевірки й оцінювання СУЯ
АПП — Акт передавання-прийняття виконаних робіт	КД — Коригувальні дії	Р — Рішення ОС ДТЗ за заявкою
ДПР — Договір (контракт) на проведення робіт	ПМ — Програма та методика перевіряння й оцінювання стану виробництва (дод. Е)	Спа — Список опитаних аудитором працівників об'єкта аудиту
ВМ — Висновок щодо можливості видачі сертифіката (дод. Л)	ПНа — Протоколи нарад аудиту	ЧЛ — Чек-лист
	ПН — Протокол невідповідності	
	ПС — Протокол сповіщень	

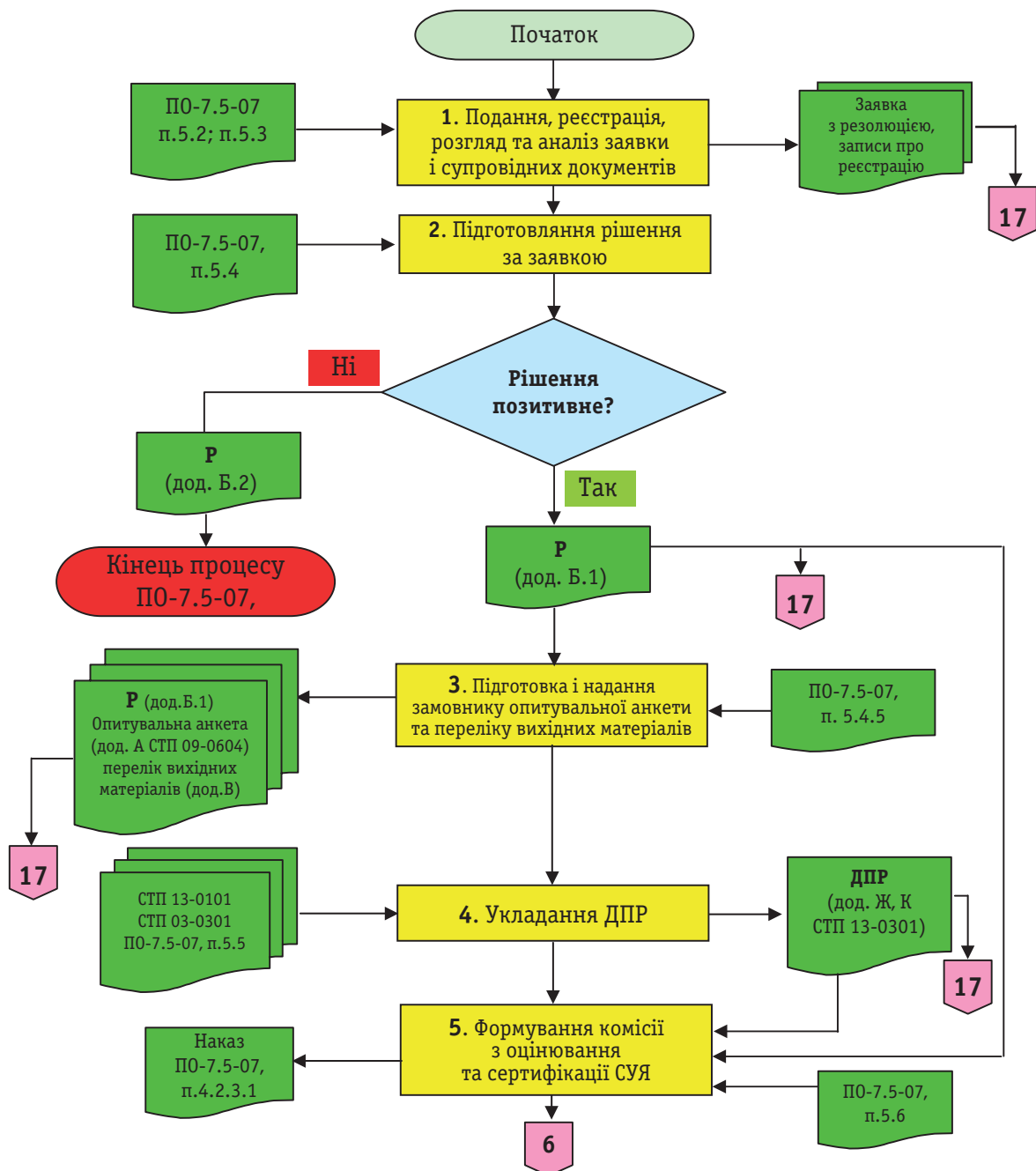

Рис. 5. Фрагмент діаграми потоків (блок-схеми)

інсОм		Процес «СЕРТИФІКАЦІЯ СУЯ»			Стор. 1/4		
		Підрозділ: ВУЯ	Керівник процесу: завідувач ВУЯ				
Етап процесу		Керівний документ	Відповідальний виконавець	Вхідні дані	Постачальник		
№	Назва						
1	2	3	4	5	6		
1	Подання, реєстрація, розгляд та критичне аналізування заявки і супровідних документів	ПО-7.5-07, пункти 5.2, 5.3 Процеси СУЯ П4.3.2; П4.4.1	Канцелярія, ВРІЗК, зав. ВУЯ	1) Заявка 2) Супровідні документи	Замовник		
2	Підготовляння рішення за заявкою	ПО-7.5-07, пункт 5.4 Процес СУЯ П4.1	Завідувач ВУЯ	1) Зареєстрована заявка 2) Супровідні документи	Процес: етап 1		

Вихідні дані	Вид вихідних даних	Споживач	Термін виконання (періодичність)	Протоколи (записи)	
				Форма	Місце зберігання
7	8	9	10	11	12
1) Зареєстрована заявка 2) Записи про реєстрацію заявки	1) Заявка з резолюцією керівника ОС ДТЗ і реєстраційним номером 2) Записи в журналах	ВУЯ	Не більше 5 днів з дати реєстрації в канцелярії	1) Ф7.5-07-А 2) Журнал Ф09-0702-В17 3) Ф7.5-07-Ш 4) Ф02-0604-Б	1) Справа із сертифікації 2) ВРІЗК 3), 4) Справа із сертифікації
Рішення ОС ДТЗ щодо прийняття замовлення або відмови у прийнятті замовлення	Затверджений і зареєстрований документ за формою додатка Б.1 або Б.2 ПО-7.5-07	Процес: етап 3	Не більше 7 календарних днів з дати реєстрації заявки у ВРІЗК	1) Ф7.5-07-Б.1 або Ф7.5-07-Б.2 2) Ф7.5-07-Ш 3) Ф02-0604-Б	Справа із сертифікації

Рис. 6. Фрагмент табличного опису етапів процесу

За умови позитивного висновку проводиться реєстрація сертифіката на СУЯ у Системі УкрСЕПРО. За негативними результатами замовнику відмовляють у видачі сертифіката, надсилаючи йому висновок.

ПНП передбачає реєстрацію сертифіката на СУЯ у системі реєстрації ДП «ДержавтотрансНДІпроект», яку здійснюють за вимогою замовника чи за наявності такої вимоги у відповідному нормативно-правовому акті. Реєстраційні дані вносять до Реєстру №Р-1.09-26/21-01 сертифікованих СУЯ. Реєстраційний номер сертифіката має структуру (рис. 7).

5. *Записи щодо виконання робіт згідно з планом випуску продукції*

План випуску продукції — це інформація, подана в колонках 1—5 контрольної карти ПНП (рис. 8). Реєстрацію результатів вимірювання виконують у колонках 6—11.

Вимірювані показники ПНП — термін виконання етапів процесу (рис. 6, колонка 8) та відповідність виконаних робіт встановленим вимогам.

6. *Технічний нагляд за сертифікованою СУЯ*

Технічний нагляд за сертифікованою СУЯ проводять на постійній основі.

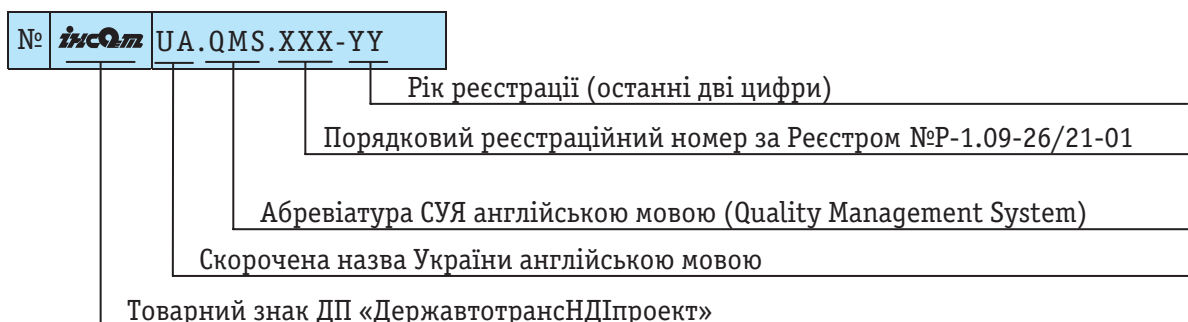

Рис. 7. Структура позначення сертифіката на СУЯ у системі реєстрації ДП «ДержавтотрансНДІпроект»

інсОмт		Контрольна карта №КК-Х.ХХ-ХХ-ХХ ПНП «Сертифікація СУЯ _____» (заявка № ____/СЯ-____)		Конфіденційність рівня 03	
		Підрозділ: ВУЯ	Керівник процесу: завідувач ВУЯ	Стор. 1/3	
Етап процесу		Вимоги щодо продукції (ідентифікація вимог)	Цільове значення	Критерії приймання продукції	
№	Назва				
1	2	3	4	5	
1	Подання, реєстрація, розгляд та критичне аналізування заявки і супровідних документів	Наявність: — заповненої заявки; — супровідних документів (п.п. 5.2, 5.3 ПО-7.5-07)	а) Дотримання терміну виконання; б) Відповідність виконаних робіт вимогам	а) Термін виконання етапу 5 днів після реєстрації в канцелярії; б) Реєстраційний номер, штамп ОС ДТЗ та дата реєстрації	
2	Підготовляння рішення за заявкою на сертифікацію СУЯ	Позитивний результат аналізування наданих замовником документів (п. 5.4.1 ПО-7.5-07) або неможливість виконання робіт з боку ОС ДТЗ (п. 5.4.2 ПО-7.5-07).	а) Дотримання терміну етапу; б) Відповідність виконаних робіт регламентувальним вимогам	а) Термін виконання до 7 календарних днів після реєстрації заявки; б) Реєстраційний номер, штамп ОС ДТЗ та дата реєстрації; в) Відповідність форми рішення Ф 7.5-07-Б.1 або Ф 7.5-07-Б.2	
Результат контролю		Посилання на протоколи-докази	Контроль здійснено		
Позитив	Негатив		Прізвище, ініціали	Підпис	Дата
6	7	8	9	10	11

Рис. 8. Фрагмент контрольної карти випуску продукції

Метою технічного нагляду СУЯ є необхідність підтвердження безперервності відповідності СУЯ вимогам застосовного стандарту [1] або [11].

Цілями технічного нагляду є також перевірка того, чи вірно організація-власник сертифіката на СУЯ застосовує письмовий дозвіл щодо використання знаку сертифікації (рис. 9).

Цей знак сертифікації сертифікована організація застосовує згідно з ліцензійною угодою на груповій упаковці товарів, у рекламі, друківаних виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, бланках листів.

7. Повторне оцінювання відповідності СУЯ

Вимоги до методики повторного оцінювання відповідності СУЯ не достатньо визначені у [3] і відсутні роз'яснення у нормативній документації УкрСЕПРО. Тому є необхідність подати докладнішу інформацію щодо процесу повторного оцінювання відповідності СУЯ, мета якого полягає у тому, щоб перевірити наявність придатності, адекватності, загального постійного поліпшення результативності СУЯ відповідно до вимог застосовного стандарту за період дії сертифіката на СУЯ.

Повторне оцінювання СУЯ проводять за заявкою на повторну сертифікацію (ресертифікацію), яку по-

Розмір D має бути не менше 15 мм.

Колір верхньої частини знаку сертифікації — блакитний, нижньої — жовтий.

Примітка. Зміст написів може бути англійською і російською мовами.

Рис. 9. Форма знаку сертифікації системи управління якістю

дають не пізніше, ніж за три місяці до закінчення терміну дії чинного сертифіката.

Порядок повторного перевіряння й оцінювання відповідності СУЯ визначають рішенням органу з оцінки відповідності з урахуванням результатів технічного нагляду. Зазвичай вони проводяться не

пізніше, ніж за два місяці до закінчення дії сертифіката на СУЯ. Незалежно від режиму технічного нагляду, періодичне повторне оцінювання проводять обов'язково.

Повторне перевіряння й оцінювання відповідності СУЯ повинне відображати аналіз функціонування СУЯ за період, що пройшов після первинної сертифікації, і проводять його за програмою аудиту, яка передбачає критичне аналізування та експертизу документів СУЯ, критичне аналізування звітів про наглядові аудити та ресертифікаційний аудит. Ресертифікаційний аудит може замінити або розширити регулярний наглядовий аудит.

Програма повторного перевіряння й оцінювання відповідності СУЯ забезпечує обсяг оцінювання, що становить неменше двох третин вимог застосовного стандарту на СУЯ, і щонайменше передбачає аудит: а) взаємодії процесів СУЯ на всіх рівнях в організації; б) результативності функціонування цих процесів та управління ними, включаючи загальну результативність СУЯ та її цілісність за наявності змін як в процесах СУЯ, так і в процесах життєвого циклу продукції; в) процесів забезпечування ресурсами та інформацією, які необхідні для підтримання функціонування та моніторингу процесів СУЯ; г) вжитих заходів, необхідних для досягнення запланованих результатів процесів СУЯ та їх постійного поліпшення; д) продемонстрованого зобов'язання вищого керівництва підтримувати придатність, адекватність, результативність СУЯ.

Рішення про ресертифікацію приймають за можливості у тому місяці, в якому закінчується термін дії сертифіката на СУЯ.

Якщо ресертифікаційний аудит проведено за три місяці до закінчення терміну дії сертифіката на СУЯ, то схема нового терміну дії зберігається.

Приклад

Чинний сертифікат на СУЯ видано 16 липня 2004 року з терміном дії до 15 липня 2007 року.

Ресертифікаційний аудит проведено 15 квітня 2007 року, а висновок щодо видачі сертифіката на СУЯ затверджено 25 квітня 2007 року. Новий сертифікат діє до 15.07.2010.

Якщо ресертифікаційний аудит за обгрунтованою причиною та за згодою ДП «Державтотранс-НДІпроект» проводять після закінчення терміну дії сертифіката на СУЯ, то початок терміну дії нового сертифіката встановлюють, виходячи з дати прийняття висновку щодо можливості видачі сертифіката на СУЯ. При цьому, з метою збереження періодичності проведення наглядових аудитів, термін його дії скорочується на строк затримки ресертифікаційного аудиту після закінчення попереднього сертифіката.

Така процедура можлива протягом 3-х місяців після закінчення терміну дії сертифіката на СУЯ. Після цього терміну сертифікація СУЯ можлива за повною схемою її оцінювання на підставі нової заявки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ ISO 9001:2009. Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2008, IDT).
2. ДСТУ EN 45011-2001. Загальні вимоги до органів, які керують системами сертифікації продукції.
3. ДСТУ ISO/IEC 17021-1:2008. Оцінювання відповідності. Вимоги до органів, які провадять аудит і сертифікацію систем управління (ISO/IEC 17021:2006, IDT).
4. ДСТУ ISO/IEC 17025:2006. Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (ISO/IEC 17025:2005, IDT).
5. ДСТУ ISO 9000:2007. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT).
6. ДСТУ ISO 9004-2001. Системи управління якістю. Наставови щодо поліпшення діяльності (ISO 9004:2000, IDT).
7. Безродний М. Принципи та етапи побудови системи управління якістю підприємств, які забезпечують безпеку автомобільного транспорту згідно з вимогами ДСТУ ISO 9001-2001 // Автошляховик України. — 2004. — Окремий випуск. — С. 46—50.
8. Рудзінський В., Науменко В. Деякі аспекти створення системи управління якістю у ДержавтотрансНДІ-проект // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2003. — № 1. — С. 52—57.
9. Науменко В. А., Безродний М. Ю. Процесний підхід до побудови системи управління якістю // Автошляховик України. — 2003. — Окремий випуск. — С. 38—41.
10. ДСТУ ISO 19011:2003. Наставови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління (ISO 19011:2002, IDT).
11. ДСТУ ISO/TS 16949:2005. Специфічні вимоги до виробників автотранспортних засобів та запасних частин і приладдя до них щодо застосування ISO 9001-2000 (ISO/TS 16949:2002, IDT).
12. ДСТУ 1.5:2003. Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів.
13. ГОСТ 19.701-90 ЕСПД. Схемы алгоритмов, программ, данных и систем. Условные обозначения и правила выполнения.